

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 6
2022

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 6

Рівне, 2022

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 6. Рівне : РДГУ, 2022. 136 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 11 від 24 листопада 2022 р.)*

Висновки. Отже, почуття провини – це емоційний стан, який виникає, коли людина вірить або усвідомлює, що вона порушила власні стандарти поведінки. Почуття провини може бути обґрунтованим та необґрунтованим. Синдром провини вцілілого має необґрунтований характер, це соціально-психологічний феномен, що виникає у тих, хто пережив або був свідком травмуючих подій. Саме цей синдром виник у більшості українців під час воєнного стану, і проявився у відчутті сорому, беспорядності, страху, розчаруванні, виникненні деструктивних нав'язливих думок, думок про самогубство, в зростанні апатії та безсоння. Все це призводить до зменшення працездатності, незадоволеності собою, депресивних станів. Тому важливо підтримувати свій емоційний стан безпечним переживанням почуттів, важливо не забувати про повсякденні справи та спілкування з оточуючими. Також буде корисним звернення до спеціаліста, адже психолог може надати можливість об'єктивно проаналізувати причину провини, допомоги з у подоланні депресивних стаканів, негативних установок та надати необхідні рекомендації.

Список використаних джерел

1. Коротяєва Л. М. Теоретичні засади відчуття провини як психологічного феномену. *Проблеми екстремальної та кризової психології*: збірник наукових праць. Вип.9. Харків: НУЦЗУ, 2011. С.120-128.
2. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі. Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.
3. Царькова О. В. Феномен почуття провини у зарубіжній та вітчизняній психології. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Дод. 2 до Вип. 35, Том I (13):Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ: Гнозис, 2015. С. 387–395.

УДК 373.29.:373.2.015.3

ВНУТРІШНЯ ПОЗИЦІЯ ШКОЛЯРА ЯК КРИТЕРІЙ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Семенчук Анна, здобувач ОС «магістр»

спеціальності 012 «Дошкільна освіта», 2 курс, РДГУ

Науковий керівник: Джеджер К. В., канд. пед. наук, доцент

Постановка проблеми. У контексті забезпечення наступності дошкільного виховання і навчання у школі важливим завданням закладу дошкільної освіти є здійснення підготовки дітей дошкільного віку до суттєвих життєвих змін, які спричиняють нову для дитини соціальну ситуацію – опанування ролі школяра. За зовнішньою атрибутикою цих обставин криється багато проблем і труднощів – дитина має змінити звичне середовище дитячого садка на нове (шкільне), більше уваги приділяти навчанню, виконувати складні навчальні завдання у школі і вдома.

Звісно, що на тлі бажання стати учнем у дитини виникають страхи і побоювання, які вона може подолати за умови чіткої налаштованості на навчання у школі, що залежить від її мотиваційної готовності, зокрема сформованості внутрішньої позиції школяра.

Мета статті: висвітлити сутність внутрішньої позиції школяра та розкрити можливості її формування в закладі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зазначене поняття було введено в науковий обіг у середині ХХ століття з ініціативи Л. Божович. Дослідниця зауважила, що наприкінці дошкільного віку у дитини виникає особливий інтерес до навчання, який інтегрується у системі навчальних (пізнавальних інтересів, інтелектуальній активності) та соціальних (прагненні досягнути значущого суспільного статусу, бути визнаним однолітками та

взаємодіяти з дорослими з позиції цього статусу) мотивів та зумовлює позитивне ставлення до школи і майбутньої діяльності [2].

Сучасні дослідники пояснюють це новоутворення як: наявність бажання йти до школи, вчитись, виконувати обов'язки школяра (Т. Вегера, А. Курчатова [4]); потребу у причетності до навчання у школі, ставлення до учіння як до важливої справи, відмову від ігрової діяльності як основної (С. Бойко, О. Ковшар [3]); адекватне уявлення про школу та вимоги до школяра (Л. Токарева [5]); здатність дитини до самостійності, ініціативності та довільної регуляції поведінки, що полягає у визначенні мети та способів її досягнення, оцінці власних досягнень на підставі зовнішніх правил та внутрішніх моральних інтенцій (Г. Беленька [1]); сплав «пізнавальної потреби та потреби в спілкуванні з дорослими на новому рівні» як суб'єкта навчальної діяльності, здатного до довільної поведінки (А. Черопіта [6, с. 278]).

Варто підкреслити, що вчені надають цій якості важливого значення – як переконує Л. Токарева, вона є неодмінною умовою успішного засвоєння навчальної діяльності, побудови оптимальних взаємин з учителем та однокласниками, головним критерієм мотиваційної готовності дитини до шкільного навчання – того особистісного утворення, яке виникає наприкінці дошкільного життя і виявляється у розвиненості і гармонійному поєднанні навчально-пізнавальних, соціальних, оцінних, позиційних та ігрових мотивів, що забезпечує позитивне ставлення до шкільного навчання, прагнення здобувати нові знання і уміння, бути школярем і виконувати притаманні йому соціально значущі функції [5].

Проте, як засвідчує практика, є багато дітей, котрі йдуть до першого класу не за власним бажанням, а здебільшого керуючись думкою дорослих або інших дітей про необхідність відвідування школи. Недостатня сформованість у них внутрішньої позиції, отже, відсутність мотиваційної готовності до навчання у школі стають причинами багатьох труднощів в адаптації до шкільних умов.

З огляду на зазначену проблему нами було проведено дослідження рівнів сформованості внутрішньої позиції школяра у дітей старшого дошкільного віку (30 осіб), що здійснювалось за допомогою бесід: бесіди для вивчення типу орієнтації щодо навчання у школі і бесіда, проведена за методикою Н. Гуткіної.

Перша бесіда складалася з п'яти питань і містила варіанти вибору відповідей, ілюстрованих з допомогою картинок. Кожне питання починалось зі слів «Що тобі більше подобається...»:

- 1) дізнаватись про щось нове; носити новенький заплічник школяра; гратися з друзями;
- 2) читати книги; мати одяг школяра; гратись новими іграшками;
- 3) виконувати завдання вчителя; користуватись новими олівцями і фломастерами; бігати на перерві;
- 4) виконувати домашні завдання; писати у зошитах; гуляти на вулиці;
- 5) хороша оцінка за виконане завдання; гарна наліпка на обкладинці зошита; нова гра.

Відповіді на питання бесіди дали змогу виявити один з типів орієнтації дитини щодо навчання, а саме: 1) на зміст навчальної діяльності; 2) на зовнішні атрибути навчальної діяльності та шкільного життя; 3) на позашкільні види діяльності.

Відповіді, надані учасниками експерименту, дали змогу з'ясувати, що 13,3% були зорієнтовані на зміст навчальної діяльності: налаштовані на те, щоб отримувати нові знання, виконувати для цього завдання вчителя у школі і вдома, читати книги, отримувати хороші оцінки, що свідчило про високий рівень їхньої орієнтації на навчання у школі. Водночас велика кількість вихованців (66,7%) хоча й орієнтувались на навчальну діяльність, проте нерідко цікавились її зовнішніми атрибутами, а в окремих випадках віддавали перевагу ігровим мотивам, що свідчило про середній рівень сформованості зазначеної якості. Так, наприклад, їх цікавили нові олівці і фломастери, можливість користуватись новими зошитами та отримувати гарні наклейки на них, що

підтверджувало їхню орієнтацію як на навчально-пізнавальні мотиви (дізнаватись про щось нове, виконувати навчальні завдання тощо), так і на позиційні спонуки, які не мали безпосереднього відношення до навчання. При цьому деякі респонденти повідомили про те, що вони воліли б замість виконання домашнього завдання піти на прогулянку або погратись у нову гру. Проте серед старших дошкільників залишалися й такі (20,0%), що були переважно зорієнтовані на позашкільну діяльність (гратись новими іграшками, бігати на перерві з іншими дітьми, ходити на прогулянки та ін.) або на окремі позиційні ознаки навчання у школі (мати школярський одяг, користуватись новим і привабливим школярським обладнанням тощо). Згадані пріоритети свідчили про переважну відсутність орієнтації на навчальну діяльність, отже про низький рівень її сформованості.

Як з'ясувалось після проведення бесіди за методикою Н. Гуткіної, більшість дітей старшого дошкільного віку визначались цілковитою сформованістю (20% – високий рівень) або переважною сформованістю (63,3% – середній рівень) внутрішньої позиції школяра. Діти з високим рівнем сформованості цієї якості повідомили про своє бажання йти до школи, зазначили, що їм більше подобаються заняття, на яких треба рахувати або складати слова, висловили готовність наполегливо працювати. Діти з середнім рівнем сформованості такої позиції також висловлювали свої бажання вчитись у школі, однак, у своєму виборі нерідко надавали перевагу заняттям з фізичної культури та мультфільмам замість читання книжок. Окремі з них виявляли бажання, щоб перерва у школі була довшою за урок, щоб вони встигли погратись з іншими дітьми. Водночас серед старших дошкільників були й такі вихованці (16,7%), які не виявляли бажання щодо шкільного навчання, хотіли залишитись у дитячому садку та користуватись шкільним приладдям вдома або у закладі дошкільної освіти. Вони не були налаштовані на шкільне навчання і надавали перевагу іграм, що було ознакою низького рівня сформованості їхньої внутрішньої позиції стосовно навчання у школі.

Отримані результати дослідження підтверджують необхідність формування зазначеної якості, без якої дитина не може бути готовою до навчання у школі. З метою посилення мотивації до навчання у школі бачиться доцільним забезпечити в закладі дошкільної освіти низку педагогічних умов, які полягають в орієнтації освітнього процесу на забезпечення вихованців знаннями про школу, вдосконалення їхніх навчальних умінь; створенні позитивної психологічної атмосфери під час ознайомлення вихованців з особливостями навчання у школі; забезпеченні партнерської взаємодії педагогів з дітьми; посиленні взаємодії педагогів з батьками вихованців в напрямі підготовки дітей до навчання у початковій школі. Завдяки реалізації першої педагогічної умови можна досягнути принаймні двох цілей: сприяти розвитку пізнавальної активності вихованців та знизити рівень тривожності з приводу майбутнього навчання та посилити позитивне ставлення до нього. Друга і третя педагогічні умови дають змогу підвищити самооцінку дитини, налаштувати її на взаємодію з дорослим на засадах діалогу. Четверта педагогічна умова є необхідною у зв'язку з непересічним значенням сім'ї у формуванні мотиваційної готовності дитини до навчання у школі загалом та становленні внутрішньої позиції школяра зокрема.

Висновки. Зважаючи на значення запропонованих педагогічних умов для підготовки старших дошкільників до навчання у школі, ймовірним є те, що у своїй сукупності вони сприятимуть досягненню ефекту в розв'язанні порушеної проблеми щодо посилення внутрішньої позиції школяра та, відповідно, підвищення рівня мотиваційної готовності дитини до навчання у школі.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Особистість випускника дитсадка: базові якості. *Дошкільне виховання*. 2015. № 7. С. 11–14.
2. Божович Л. І. Ставлення дошкільників до навчання як психологічна проблема. *Питання психології школяра*. 1971. № 3. С. 3–28 (рос.).

3. Ковшар О. В., Бойко С. П. Аналіз феномену «готовність дітей старшого дошкільного віку до нової соціальної позиції «школяр». *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти* : зб. наук. доп. С. 135–141.

4. Курчатова А. В., Вегера Т. М. Мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: співвідношення ключових понять. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 78–81.

5. Черопіта А. Р. Готовність до навчання в контексті новоутворень дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології*. 2013. Вип. 31. Т. 7. С. 273 – 280. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i31/36.pdf> (дата звернення: 24.11.2022).

УДК: 159.942 – 053.4

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ СТРЕСУ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сірак Олена, здобувач ОС «бакалавр»

спеціальності 012 «Дошкільна освіта», 2 курс, РДГУ

Науковий керівник: Березюк Т. П., кандидат психологічних наук, доцент

Постановка проблеми. Стрес це невід’ємна частина сучасного життя. Діти сьогодення перебувають у постійному стресі, що викликаний повсякденними турботами, випадковими сварками з родичами, невтішними діагнозами лікарів, війною, смертю близьких. Травмуючі події впливають на поведінку, настрій, психічний та фізіологічний розвиток, можуть виступати тригерами різноманітних хвороб.

У сучасних реаліях від фахівців міждисциплінарної команди вимагається оволодіння інноваційними психолого-педагогічними, методичними компетентностями в галузі вікової та педагогічної психології, що матиме вагомий внесок під час корекційного супроводу процесу подолання стресових станів у дітей та учнів.

Мета дослідження: аналіз психологічних підходів до вивчення особливостей впливу стресу на розвиток дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження: Стрес – це реакція організму на подразники, а подразники – це ситуації. Більшість дітей зараз перебувають у стресі. Це пояснюється тим, що фізіологічні системи організму перевантажуються під впливом емоційних факторів (емоційний стрес) [4].

Проблеми впливу стресу на організм людини вивчали психологи, соціологи, фізіологи, медики (Г. Єберлейн, Р. Бернс, Л. Кижасев-Смик, Л. Дика, Г. Гребенюк, В. Денісов, Т. Циганчук та інші), які виділили наступні види стресу (табл. 1) [5]. В умовах сьогодення емоційною реакцією на військові події на сході країни у дітей та дорослих може бути травматичний стрес. Травматичний стрес – це нормальна реакція на ненормальні події (події, що виходять за межі звичайного життєвого досвіду людини). За даними сучасних психологічних досліджень, коло людей, що можуть пережити травматичний стрес, досить широке. До нього входять не тільки безпосередні учасники подій, але й члени їхніх сімей, а також ті, що були поруч з подією, або спостерігали за нею через ЗМІ, або навіть чули розповіді про події. Особливо це стосується дітей з огляду на обмеженість їхнього життєвого досвіду, вразливість і незрілість дитячої психіки [1, с. 15].

Стрес викликається зовнішніми та внутрішніми подразниками. Основними поштовхами до виникнення стресу у дитини можна важити: нездорові спадкові чинники; індивідуально-особистісні ознаки; роки та кризи; смерть чи розлука з рідними; катаклізми; втрата довіри до свого близького оточення; відсутність підтримки з боку рідних; фізичні та емоційні перевтоми. Ознаками стресу є: недорозвиток мовлення; агресивна поведінка; погано зосередженість; дитині важко довіряти людям; невпевненість у собі; важко заводиться друзів; часті істерики які супроводжуються криком та плачем; відчуття тривожності і страху;